

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Białymstoku

LBI.410.024.05.2021

Pan
Michał Krzysiak
Dyrektor
Białowieskiego Parku Narodowego,
Białowieski Park Narodowy
Park Pałacowy 11, 17-230 Białowieża

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/21/061 – Wpływ Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa oraz Dyrektywy 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory na gospodarkę leśną prowadzoną w Puszczy Białowieskiej

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Białymstoku
ul. Akademicka 4, 15-267 Białystok
T +48 85 874 81 00, F +48 85 874 81 33
lbi@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Białowiecki Park Narodowy ¹ , Park Pałacowy 11, 17-230 Białowieża
Kierownik jednostki kontrolowanej	Michał Krzysiak, Dyrektor BPN od 7 lutego 2018 r. ²
Zakres przedmiotowy kontroli	Prowadzenie gospodarki leśnej zgodnie z Planem Ochrony
Okres objęty kontrolą	Od 1 stycznia 2018 r. do dnia zakończenia kontroli, z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym terminem.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Białymstoku
Kontroler	Piotr Jurkin, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LBI/129/2021 z 30 sierpnia 2021 r. (akta kontroli str. 1)

---

¹ Dalej „BPN” lub „Park”.

² Wcześniej funkcję tę pełnił Pan Aleksander Bolbot.

³ Dz. U. z 2020 r. poz. 1200. Ustawa zwana dalej „ustawą o NIK”.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Park w okresie objętym kontrolą realizował działania wynikające z Planu Ochrony dla Białowieskiego Parku Narodowego, obowiązującego od 2014 roku, w tym monitoring kornika drukarza, jako elementu środowiska przyrodniczego w istotny sposób wpływającego na przebieg naturalnych procesów w puszczy. Nie przewidziano w nim zadań z zakresu gospodarki leśnej, a jedynie zabiegi ochronne. BPN uczestniczył w pracach nad sporządzeniem *Planu przeciwpożarowego zabezpieczenia i gaszenia pożarów lasu dla polskiej części Transgranicznego Obiektu Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest*. Wnoszono uwagi w zakresie zmiany przepisów prawnych w stosunku do obszarów chronionych, gdzie niemożliwa jest budowa i remont dojazdów pożarowych zgodnie z wytycznymi dla lasów gospodarczych czy sposobu likwidacji pożarów na obszarach ochrony ścisłej. Prowadzono monitoring stanu drzewostanów uwzględniający zmiany klimatyczne, gradację kornika, a także presję antropogeniczną na obszary leśne BPN.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

OBSZAR

Prowadzenie na terenie Puszczy Białowieskiej gospodarki leśnej, uwzględniającej wymogi dyrektyw siedliskowej i ptasiej

Opis stanu faktycznego

1.1. Według stanu na 30 września 2021 r. zasięg terytorialny BPN wynosił 10.517,27 ha, w tym 9.758,75 ha stanowiła powierzchnia leśna, 0,20 ha zajmowały łąki, a 758,32 ha torfowiska.

Przedstawiciele BPN nie brali udziału w pracach nad zintegrowanym planem zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa UNESCO, Białowieża Forest. Jego opracowanie zlecono Instytutowi Ochrony Środowiska – Państwowemu Instytutowi Badawczemu. Dokument ma powstać do końca 2023 roku. Pismem z 5 listopada 2021 r. przekazano Instytutowi materiały konieczne do jego sporządzenia⁵. Z uwagi na początkowy etap prac BPN nie składał uwag do planu przygotowanego przez Instytut.

Park nie brał udziału w pracach – powołanego w 2018 roku – Zespołu Ekspertów ds. Puszczy Białowieskiej ani w pracach – powołanego w 2021 roku – Zespołu ds. Puszczy Białowieskiej. Park nie zna efektów pracy tych zespołów ani nie ma dostępu do wyników ich prac. Według Dyrektora Parku program badawczo-monitoringowy, zapoczątkowany w 2016 roku, miał na celu dostarczenie odpowiedzi na pytanie o skuteczność ochrony przyrody metodami gospodarki leśnej. Wyniki przeprowadzonej inwentaryzacji nie zostały dotychczas opublikowane w pełnej formie.

BPN brał udział natomiast w pracach nad sporządzeniem *Planu przeciwpożarowego zabezpieczenia i gaszenia pożarów lasu dla polskiej części TOŚD Białowieża Forest*. Przedstawiciele Parku uczestniczyli w spotkaniach poświęconych przygotowaniom tego planu⁶. W ich trakcie BPN wniósł uwagi w zakresie zmiany przepisów prawnych w stosunku do obszarów chronionych, gdzie niemożliwa jest budowa i remont dojazdów pożarowych zgodnie z wytycznymi dla lasów gospodarczych czy sposobu likwidacji pożaru, gdzie niemożliwy jest wjazd ciężkiego sprzętu (np. obszar ochrony ścisłej) poprzez użycie samolotów gaśniczych, rozwijaniu linii gaśniczych na duże odległości i użycie desantów pieszych z hydronetkami itp. Ponadto ujednolicieniu oznaczenia dojazdów pożarowych na terenie Puszczy Białowieskiej

Przygotowany dokument został przekazany do Ministerstwa Środowiska przez Instytut Badawczy Leśnictwa w grudniu 2019 roku. Zgodnie z jego rekomendacjami m.in. realizowano następujące działania: 1] dwukrotnie w 2020 roku uczestniczono w ćwiczeniach przeciwpożarowych służb leśnych, BPN i Straży Pożarnej, 2] doposażono drugą bazę sprzętu przeciwpożarowego zabezpieczającą BPN od południa, 3] wystąpiono do Funduszu Leśnego o dofinansowanie zakupu przyczepy-cysterny na wodę, 4] zorganizowano punkt

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Przesłano m.in. koncepcję powiększenia BPN z 2009 roku, projekt powiększenia parku z 2010 roku, wniosek nominacyjny z 2014 r., strefowanie z 2016 roku oraz mapę poszczególnych stref UNESCO z 2018 roku.

⁶ Spotkania odbyły się 18 i 24 września 2019 r. odpowiednio w Ministerstwie Środowiska w Warszawie i Instytucji Badawczym Leśnictwa w Białowieży oraz 12 grudnia 2019 r. w siedzibie BPN.

czepiania wody do celów p.poż. na terenie Parku Pałacowego (oddz. 398), 5] wystąpiono do Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska o zakup pojazdów elektrycznych typu „wszędolaz”, celem monitoringu obszarów objętych ochroną ścisłą, 6] przekazano cyfrowe wersje map obszaru Białowieskiego PN na stanowiska monitoringu wizyjnego prowadzonego przez nadleśnictwa Browsk i Hajnówka, co umożliwi szybszą lokalizację pożaru na terenie Parku.

Prowadzono monitoring stanu drzewostanów, uwzględniający zmiany klimatyczne, gradację kornika, a także monitoring presji antropogenicznej na obszary leśne BPN.

Dyrektor wyjaśnił, że: (...) Sporządzenie „Planu przeciwpożarowego zabezpieczenia i gaszenia pożarów lasu dla polskiej części OŚD Puszcza Białowieska” ukierunkowało działania BPN w zakresie ochrony przeciwpożarowej BPN w stronę zacieśnienia współpracy pomiędzy podmiotami działającymi w Puszczy Białowieskiej. Podpisano porozumienie z RDLP w Białymstoku w sprawie udostępniania samolotu gaśniczego, a ze Strażą Graniczną o wspólnym patrolowaniu. Także od 2020 roku sporządzamy „Sposoby postępowania na wypadek pożaru...” według jednego wzoru wypracowanego przez Lasy Państwowe, uwzględniający współdziałanie Nadleśnictw i BPN. (akta kontroli str. 3- 123)

1.2. Na terenie BPN nie są prowadzone działania z zakresu gospodarki leśnej, a jedynie zabiegi ochronne⁷, wynikające z Planu Ochrony⁸, obowiązującego od 2014 roku, w tym monitoring kornika drukarza, jako elementu środowiska przyrodniczego w istotny sposób wpływającego na przebieg procesów naturalnych. Tym samym, nie jest prowadzone zwalczanie kornika drukarza, ponieważ stoi to w sprzeczności z celami ochrony i zasadami postępowania przyjętymi w Planie Ochrony Parku.

Dyrektor wyjaśnił, że: (...) Na terenie przyłączonym do BPN w 1996 r (na powierzchni 5169,5 ha), od 1997 roku prowadzone jest wyszukiwanie i rejestrowanie wydzielających się drzew kornikowych (trocinkowych) na obszarach leśnych, w drzewostanach z głównym lub istotnym udziałem świerka. Są one kartowane i rejestrowane w bazie danych⁹.

Według wyjaśnień Dyrektora prowadzony w BPN monitoring miał na celu dostarczenia także informacji dotyczącej składu gatunkowego, struktury grubości czy rozmieszczenia przestrzennego zaatakowanych drzew na powierzchniach próbnych (kołowych). Dodał, że: Pomiarom podlegają drzewa stojące i leżące, żywe i martwe. Zgodnie ze standardem prowadzenia tego typu prac, oraz mając na względzie szczególnie charakter obiektu jakim są lasy Białowieskiego Parku Narodowego przyjęto 10 letni cykl pomiarowy. W ramach tego monitoringu nie są prowadzone bezpośrednio obserwacje występowania kornika drukarza. Służą temu wykładane pułapki (rury typ Boregarda) z feromonem Ipsodor W i Ipsodor w ilości 60 szt. na monitorowanym terenie. Są one co roku umieszczane po 15 sztuk na obwód ochronny. Ponieważ tylko od 10 do 30% korników (...) jest w nie odławiane, nie jest możliwe precyzyjne wnioskowanie statystyczne, co do rozwoju populacji kornika drukarza ale ilość schwytanych osobników może wskazywać na tendencję. Wykładanie pułapek prowadzone jest od 1997 roku. Gradacje kornika drukarza nie zostały uwzględnione w Planie Ochrony Białowieskiego Parku Narodowego, jako potencjalne zagrożenie dla zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków będących przedmiotem ochrony, gdyż jest to jeden z naturalnych czynników kształtujących strukturę i dynamikę ekosystemów leśnych ze znaczącym udziałem świerka w drzewostanie. Podejście takie zostało pozytywnie zweryfikowane w stosunku do stanu ochrony siedlisk (...) w którym ocena stanu ochrony wszystkich siedlisk przyrodniczych w granicach Białowieskiego Parku Narodowego była pozytywna (stan właściwy - FV), podczas gdy w Puszczy Białowieskiej poza granicami BPN, gdzie podejmowano działania przeciwko kornikowi drukarzowi te same siedliska zostały ocenione jako będące w stanie ochrony niewłaściwym (U1) lub nawet złym (U2). Ocena ta została potwierdzona przez wyniki projektu realizowanego przez Instytut Badawczy Leśnictwa na zlecenie Generalnej Dyrekcji Lasów Państwowych „Ocena i monitoring zmian stanu różnorodności biologicznej Puszczy

⁷ W latach 2018–2021 (do końca października), w wyniku przeprowadzonych zabiegów ochronnych, z obszaru Ośrodka Hodowli Żubrów pozyskano odpowiednio 534, 268, 355 oraz 257 m³ drewna sklasyfikowanego, jako opałowe.

⁸ Dokument wprowadzony rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 7 listopada 2014 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Białowieskiego Parku Narodowego. Dz. U. poz. 1735.

⁹ W latach 2018-2021 (do końca października) zarejestrowano odpowiednio 3.524, 955, 409 oraz 508 drzew.

Białowieskiej na podstawie wybranych elementów przyrodniczych i kulturowych" (prezentacja J. Tabora z GDLP na konferencji w Sękocinie Starym, 22 listopada 2017 roku). Podobnie pozytywny efekt braku działań polegających na wycinaniu i wywożeniu zaatakowanych świerków na gatunki będące przedmiotem ochrony w obszarze Natura 2000 został pokazany w prezentacji prof. J. Hilszczańskiego (konferencja w Sękocinie Starym, 22 listopada 2017 roku). Zapisy te nie były kwestionowane podczas przeprowadzanych przez Park konsultacji społecznych planu. Biorąc pod uwagę, iż cele ochrony przyrody w Białowieskim PN w planie ochrony, zostały określone jako 1] zachowanie unikatowego w skali światowej ekosystemu leśnego wraz z różnorodnością biologiczną kształtowaną w wyniku procesów naturalnych oraz zachodzących procesów biologicznych, ekologicznych i ewolucyjnych oraz procesów i struktur geologicznych, geomorfologicznych, hydrologicznych i glebowych (nadrzędny cel ochrony przyrody Parku), 2] zapewnienie niezakłóconego przebiegu procesów ekologicznych i ewolucyjnych charakterystycznych dla niżowych lasów naturalnych strefy boreo-nemoralnej, w szczególności procesów o charakterze wielkoobszarowym i długoterminowym, 3] ochrona różnorodności biologicznej na poziomie gatunkowym (zróżnicowanie genetyczne gatunku), międzygatunkowym i ekosystemowym, to ochrona drzewostanów świerkowych, bez przeciwdziałania rozwojowi populacji kornika drukarza, jest z nim całkowicie zgodna. Brak jest dobrze udokumentowanych naukowych przesłanek, by uznać cykliczne występowanie kornika drukarza na terenie BPN jako zagrożenie dla przedmiotów ochrony, a często wręcz przeciwnie, stanowi on czynnik zwiększający bioróżnorodność i zwiększający odporność przyszłych pokoleń drzew na ataki korników. Wskazują na to prace naukowe z ostatnich lat " (Thorn i in. 2014 i 2017; Beudert i in. 2015; Kunttu i in. 2015; Winter i in. 2015; Zeppenfeld i in. 2015; Dieler i in. 2017; Sproull i in. 2017; Winter i in. 2017; Six i in. 2018; a także wyniki monitoringu stanu ekosystemów leśnych Puszczy Białowieskiej prowadzonego w latach 2016–2017 przez Instytut Badawczy Leśnictwa na zlecenie Generalnej Dyrekcji Lasów Państwowych), które potwierdziły słuszność nieingerowania w procesy różnicowania drzewostanów przez kornika drukarza, jako elementu sprzyjającego ochronie bioróżnorodności¹⁰. Ataki korników powodują silną selekcję populacji drzew w kierunku osobników o wyższej odporności, które przetrwały gradację stają się źródłem nasion dla odnowienia przyszłego pokolenia drzew bardziej odpornego na ataki i lepiej przystosowanego do szybko zmieniających się warunków klimatycznych (Six i in. 2018). (...) gradacje kornika drukarza i gatunków towarzyszących na terenie Białowieskiego Parku Narodowego wpływają pozytywnie na jego substancję chronioną, przez:

- dostosowanie występowania świerka do istniejących warunków przyrodniczych (głównie glebowych i klimatycznych) poprzez eliminację osobników z siedlisk, na które świerk wszedł za sprawą człowieka bezpośrednio (sadzenie, podsiewanie) lub pośrednio (np. nadmierna presja zwierzyny i zwierząt domowych na gatunki liściaste w przeszłości, wycinanie sosny z borów mieszanych sosnowo-świerkowych itp.),
- zwiększenie mozaiki drzewostanów (naprawa skutków dawnej gospodarki leśnej i łowieckiej preferującej gatunki iglaste, często w monokulturach),
- zwiększenie (utrzymanie) luk w drzewostanie (przestrzeni czasowo otwartych) niezbędnie potrzebnych do bytowania wielu roślin, grzybów i zwierząt,
- zainicjowanie procesów odnowienia drzewostanu w lukach powstających w gniazdach kornikowych,
- eliminację mniej odpornych osobników świerka (selekcja naturalna),
- zapewnienie utrzymania bioróżnorodności poprzez różnicowanie środowiska i stwarzanie wielu nowych mikrośrodków,
- zwiększenie bazy pokarmowej dla wszystkich organizmów, dla których kornik drukarz stanowi pokarm (np. ptaki – głównie dzięcioły, drapieżne owady, pajęczaki, itp.) oraz środowisko życia (pierwotniaki, nicienie, roztocze, owady, itd.),
- zapewnienie bazy pokarmowej dla organizmów saproksylicznych (związanych z martwym drewnem), jednych z najbardziej cennych i zagrożonych elementów przyrody naszych

¹⁰ <https://www.lasy.gov.pl/pl/wideo/telewizja-lasow-panstwowych/wideo/prezentacja-wynikow-inwentaryzacji-puszczy-bialowieskiej-w-latach-2016-2017>.

lasów (wiele unikatowych, ginących gatunków związanych ze świerkiem znanych jest w Polsce tylko z Puszczy Białowieskiej, czasem także z pojedynczych rozproszonych stanowisk na innych terenach chronionych. (akta kontroli str. 2-33)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

IV. Uwagi i wnioski

Uwagi i wnioski
pokontrolne

W związku z niestwierdzeniem nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli odstępuje od formułowania uwag i wniosków pokontrolnych.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

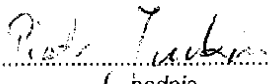
Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Białymstoku. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Białystok, 10 grudnia 2021 r.

Kontroler:
Piotr Jurkin
specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

p.o. DYREKTORA DELEGATURY
Najwyższej Izby Kontroli w Białymstoku
Janusz Pawelczyk

.....
podpis